

«Баромстер»

Богдан Лепкий

Барометри — то прилади, що докладно мірять тиснення воздуха. Розрізняємо всілякі барометри, однак найдокладніші з них є ртутеві. В новіших часах чимраз більше розповсюднуються барометри металеві, або так звані анероїди— Загальнозвісні є анероїди Бурдона і Відого.

Таку дефініцію подасть вам певно кожний гімназист, що скінчив IV клас. Та не втім діло. Я вам хочу розповісти пригоду, яку мав мій вуйко з анероїдом Бурдона, а властиво зі своїми парохіянами.

В господарстві без барометра годі. Давніше то ще-ще. Десь люди пізнавали дощ по ломаню в крижах, або по болю зубів, або вкінці по піянню курей. А тепер і крижі ломлять під погоду, зуби болять на посуху, і кури гають, коли схочуть. Отже, мій вуйко поїхав на ярмарок до Лашковець і купив собі барометер.

— Що то може бути розум людський! — каже, бувало. — В школі я проклинав всіх Торрічеллі¹ та Маріоттів² з їх правами і чортівськими винаходами, а нині як на долоні виджу, яке то всьо хосенне. Глипну і зараз знаю, що робити. Сунеться на погоду — Івасю, овес косити! Йде на дощ — Івасю, гній повезеш! Неоціненна річ барометер!

Такі славнословія лучалися за кожним разом, як тільки барометр відгадав дощ або погоду; як ні, то вуйко вдавав, що не видів і говорив до себе: "Чекай, поправиться..."

Дійшло до того, що анероїд став родом домашньої святоші. Висів собі на віконці, обезпечений перед дітьми і котами мосяжною сіткою, і навіть вуйна не сміла доторкатися до того "лашковецького чуда".

— Не гнівайся, душко, — каже, бувало, вуйко, — але на біцу небагато треба. Нехотячи потрутиш, впаде, зіб'ється, а без нього, як без рук в господарстві.

Але було раз і сміху із-за того барометра немало. Хрестив вуйко якусь дитину, і при вписі, як звичайно, вив'язалася розмова.

— Як у вас жнива, як збіжжя зародило, що збираєте?

— Овес косив би-м, — каже отець дитини, — та не знаю, чи буде погода.

— Або буде дощ, або погода, — відповідає з повагою перший кум.

— Правда ваша, куме, але все-таки добре знати, чи буде дощ, чи погода.

— Та певно, що добре би знати, але хто єго знає? Як не буде дощу, то буде погода. — 1 говорить то з такою повагою, як би викладав астрономію на університеті.

А вуйко слухає і не перебиває. Найгірше перебивати. Тратиться довір'я. Вислухав, а тоді каже:

— Отже, коли-сьте цікаві, то зараз будемо знати, що завтра буде.

Пішов до вікна, а мужики здивовано водили за ним очима.

— Буде сльота! — сказав по хвилі. — Нема що вівса косити, бо зогніє.

Мужики глянули по собі. Піп, і ворожить. То якое не тоє... Кум Савка потрутив свого сусіда ліктем.

— Чуєте?

— Таже чую.

— Сльота, кажуть єгомось.

— А то раз штука!

— То не жадна штука, — пояснював вуйко. — То людський розум. Він немало вигадав, а ще більше може вигадати. Сей прилад, що показує дощ або погоду, то також здобуток людського розуму а опирається на теорії про давлене воздуха.

Кум Савка глянув так, якби хотів сказати: "Говори собі здоров. Ти своє знаєш, а я своє знаю". — Не вірите? — переконував вуйко.

— Побачите завтра. Раджу вам добре, не косіть! Почекайте.

Але люди навіть не гадали чекати. Встали рано, побачили, що небо ясне, та й гайда в поле! Хто лиш міг, косив. А мій вуйко ходив сумний і недобрый: "Що собі люди подумують? Взявся ворожити, а не вміє".

І люди справді сміялись. "Якесь, — казали, — мають у себе кругленьке, і нібито воно щось знає. Дурного дурити!"

На щастя, барометр таки поставив на своїм. Коло полудня на виднокрузі, над полями показалася імла. Зразу невеличка, як поясок, потім все більша і більша. Щораз вище підіймалася і щораз гірше чорніла. З полудня роздерлася надвоє і, як двома крилами, обняла небо. А з тих крил летіли, як пір'я, дрібні хмарки, гонили, переганялися, клубилися, поки не зійшлись в одну велику, попелясту, мутну, дощем вагітну хмару. Під вечір не лишилося ані клаптика ясного неба. Пустився дощ; зразу як роса, потім все дужчий та дужчий, а вночі такий, як з відра. Ллє один день, ллє другий, на третій — погоди нема, а тут овес на покосах никне, пропадає. Пішов народ до голови по розум. "Ото, — каже, — його, було, послухай. Видно, дцось воно знає. На другий раз треба так робити, як єго-мость скажуть".

Небавом прийшов той другий раз, прийшла отава. Трава підбилася розкішна, як море. Народ заздалегідь тішиться, що буде чим худібку ззимувати. Чекає понеділка, щоби вийти з косами.

А тим часом в неділю, по церкві, деякі сміливіші питають вуйка, чи можна косити.

— Та я, видите, людоньки, — каже вуйко, — без барометра не знаю, але піду подивлюся, то вам скажу.

Випив вуйко снідання і в добрім настрої духа вийшов до них.

— Щось, — каже, — ні сьак ні так. Не хоче добре показати. Може, тому, що тамтим разом не послухали-сьте, — жартує собі. — Але все-таки ліпше подождати. Завтра будемо знати. Шкода такої отави. Коби лиш дощ, то най би; ще ліпше, як трохи покропить; але що буде, як прийде туча та забере так, як сіно?

Люди, не надто вдоволені такою відповіддю, пішли додому. Деякі послухали і не косили, деякі казали, що всьо тото морока і вірити шкода.

Десь перше того не було, і люди сіно робили, та добре було, та й тепер можна обійтися без того "телеметра".

Але під вечір як не люне дощ! Ще гірший як першого разу. Що трохи випогодиться, то знов ллє, як з відчинених шлюзів.

Правдива осіння галицька сльота. Ті, що покосили отаву, знов каються. "Ото, — кажуть, — йно було послухати, а тепер така шкода!"

Трава на покосах зчорніла, як гній, а там піднялася з водою і пішла лугами.

Вуйко не скошив і день-денно повторяв свої звичайні славословія для людського ума і для барометра. Люди, що не покосили отави, тріумфували. Буде чим худобу прозимувати, а, може, трохи і продасться.

Але і їм сльота навтямилася. Сяк чи так, а погода потрібна. Скорше чи пізніше отаву зробити треба, бо прийде інша робота, і часу на всьо не стане. Рада в раду — треба щось робити...

Як нині тямлю... Була неділя. Приїхали якісь гості, і ми сиділи при підвечірку в їдальні і балакали. Зійшла розмова на народну освіту. Я кавав, що нарід наш, з огляду на вроджену інтелігенцію, стоїть дуже високо, лиш загальної освіти єму бракує. Навіть зверхня поява нашого мужика робить миле вражінє. Німець-мужик виглядає дуже часто як малпа, а у нас лучаються такі, хоть малюй... І чимало говорив я такого, як говорять молоді недосвідні люди. Розуміється, мені старалися доказати, що так воно не єсть, і вчинилася суперечка.

Перебило єї котресь з дітей. Прибігло і донесло, що прийшли якісь люди.

— Най почекають! — каже вуйко.

— Вже чекали...

— Га, як чекали, то треба йти. Навіть неділі спокійної не маю. Закличте до канцелярії.

Увійшло їх двоє в святочних одежах. Присяжний Гнилько і заступець.

Звиталися, і почалась розмова від неоціненого: що чувати?

— Та нічого. Ми би, просимо отця духовного, щось мали казати, та не знаємо, чи отець духовні не погніваються.

— Кажіть відразу! Знаєте, що до мене не треба здалека приступати. До мене, як-то кажуть, просто з моста.

— Ми би просили, — говорили, цілуючи вуйка в руку, щоби отець духовні мали на нас і на цілу громаду ласкаве око. Так дальше не може бути. Та ж то чиста кара! Робота спиняється, всьо мокне і мокне, буде велике нещасте. Так ми би просили, щоби отець духовні ото кругленьке (ту показали на вікно, де висів барометер) накрутили на погоду...

Я втік до гостей, щоб не розсміятися вголос. Що їм відповів вуйко, не знаю, але відповідати нелегко, бо нарід як собі раз що до голови візьме, то потім хоть лопатою горни.

— А що? — каже до мене вуйко. — Правда яка інтелігенція? От тобі наглядний доказ.

— Підждіть, — кажу, — ніхто їм не казав, та й не знають. Дасть Бог, виросте нове покоління, мудріше. Прецінь маємо школи.

— Що школи є, то правда, коби лиш добре вчили.